

Boekbesprekingen

Cuilenburg, Paula & Jan van (2015), *De jeugd vloog uit. Hoe babyboomers het gereformeerde nest verlieten*, Budel: Uitgeverij Damon, pp. 208, ISBN 978946036217 0, € 19,90.

De titel, *De jeugd vloog uit*, riep bij mij jeugdherinneringen op. Het kwam door de associatie met het hoorspel *De jeugd vliegt uit*. Het werd uitgezonden door de NCRV, van de 'goede' omroep dus. Niet alleen mocht de radio niet altijd aan, maar als hij aan stond moest hij op de 'goede' zender staan. Als we voorafgaande aan het nieuws om 7 uur 's ochtends de haan hoorden kraaien (VARA), dat gebeurde wel in verband met de zenderwisseling, dan moest hij op de andere zender. Ik denk ook dat in huize Van Cuilenburg de lotgevallen van de familie De Wit werden gevolgd.

De aanleiding om het boek te bespreken, was in eerste instantie dat zo'n boek vlees geeft aan de sociologische botten van ontkerkelijking, ontzuiling en secularisering. De auteurs komen uit een degelijk, orthodox-gereformeerd (synodaal) gezin. De een, emeritus hoogleraar communicatiekunde van de UVA, heeft zich sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw van het christendom afgekeerd en is zich gaandeweg boeddhist gaan noemen. De andere, na jaren werkzaam te zijn geweest als theoloog in nu de PKN, is sinds begin 2013 geen lid meer van dat kerkgenootschap, heeft het geloof achter zich gelaten en noemt zich nu agnost ('niet-wetend'). Ze beschrijven in het boek hun ouderlijk milieu, en hoe ze gaandeweg tot andere gedachten en opvattingen zijn gekomen; en ze doen dat op een boeiende manier. Ook van hun broers, zusters, neven en nichten bleven slechts weinigen in de kerk, en als ze wel zijn gebleven, werden ze vrijzinnig. Een zus werd rooms-katholiek vanwege de rituelen en sacramenten die 'haar een religieuze beleving geven'. Voor de meeste neven en nichten is 'god' een gepasseerd station. Wel stuurt een aantal hun kinderen naar een (protestants) christelijke school. Bij de meesten resteert de naleving van 'de gouden regel', wat gij niet wilt dat u geschiedt doe dat ook aan een ander niet. Dus toch nog iets gereformeerd: orthodoxie en orthopraxis bij elkaar brengen?

De beschrijving van hun ontwikkeling wordt geplaatst tegen de achtergrond van ontzuiling, secularisatie en ontkerkelijkheid, en 'nieuwe vormen van godsdienstigheid en spiritualiteit', zoals die onder andere door Gerard Dekker, het SCP en Armstrong worden beschreven. Verwacht daarbij geen diepe (analytische) inzichten over die processen van ontzuiling en ontkerkelijking en over nieuwe religie. De waarde ligt in de beschrijving van de ontwikkeling van synodaal gereformeerden (en de *Gereformeerde Kerken in Nederland*, later PKN) door insiders die tot outsiders worden.

Maar het boek kan/moet volgens mij bovenal worden gelezen als een illustratie van hoe *bekeringen* in de regel verlopen. Want het zijn bekeringsgeschiedenissen. Weliswaar door auteurs met een *parti pris*: het is immers een reconstructie achteraf door de bekeerlingen. Maar zo verlopen bekeringen in de regel: mensen met 'twijfels' komen

in aanraking met andersdenkenden, of omdat ze ‘aardig’ zijn, of om hun ‘interessante’ opvattingen, en die mensen en hun opvattingen worden gaandeweg belangrijker (zie bijv. Hak 2007). Een bekering als die van Saulus die plotsklaps tot een Paulus werd, door een goddelijke ingreep, is een atypische. (Maar is wel functioneel in het ontstaan van een nieuwe godsdienst). Ook als illustratie van een bekeringsgeschiedenis laat *De jeugd vloog uit* zich goed lezen.

Durk Hak
(Enschede)

Literatuur

Hak, Durk (2007),

Stark and Finke or Durkheim on conversion and (re-)affiliation. An outline of a structural functionalist rebuttal to Stark and Finke, in: *Social Compass*, 54/2, 295-313.

Dam, Peter van, James Kennedy & Friso Wielinga (red.) (2014), *Achter de zuilen: Op zoek naar religie in naoorlogs Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 456, ISBN 9789089646804, € 29,95.

Achter de zuilen is een bundel opstellen, sommige mooi geschreven, en vaak informatief met als bedoeling het ‘denken over religie in hedendaags Nederland met nieuwe grote lijnen en kleine verhalen’ te verdiepen, aldus de flaptekst. Negen van de 14 bijdragen zijn (bewerkte) versies die eerder in een Duitse bundel zijn opgenomen, dan wel op een symposium in Münster zijn gepresenteerd. De bundel is aangevuld met twee bijdragen die uit proefschriften zijn voortgekomen, en een zestal is nieuw geschreven. Ze hebben alle in meer of mindere mate raakvlakken met ‘religie in naoorlogs Nederland’, maar een verdere uitleg over de selectiecriteria is absent.

Het is een dik boek geworden, met 384 bladzijden tekst en 65 bladzijden noten, met vier afdelingen. De *Introductie* bevat een *Inleiding* op de bundel van de redacteuren, waarin ze stellen dat gezocht is ‘naar het beeld dat oprijst *achter de zuilen*’ (p. 12v.). Door de mantra’s van ontzuiling en secularisatie, in de zin van ‘termen die steeds worden herhaald’, is bij historici een ‘tunnelvisie’ ontstaan. Of dat zo is, laat ik aan de historici zelf over. Mocht dat zo zijn, dan dunkt me dat de oorzaak niet is gelegen in de vermeende ‘tunnelvisie’. Veel historici en met hen anderen hanteren deze noties als ‘attenderende’ begrippen. Dat wil zeggen, ze gebruiken ze zonder precieze definiëring, en door ze in hun opstellen globaal te laten verwijzen naar maatschappelijke ontwikkelingen. Ze kunnen dientengevolge niet met analytische scherpte worden gehanteerd.